

บทที่ 2

ระเบียบวิธีวิจัย

แหล่งที่มาของข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ใช้ข้อมูลจากโครงการวิจัยผลกระทบของโครงการสาธารณสุขมูลฐานต่อชุมชนใน เขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งดำเนินการโดยสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับ สำนักอนามัยกรุงเทพมหานคร โดยได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากองค์การยูนิเซฟ ทำการเก็บข้อมูลในเดือนพฤศจิกายน 2529

วิธีการเก็บข้อมูลและการสุ่มตัวอย่าง

โครงการนี้ศึกษาชุมชนที่ตกเป็นตัวอย่าง ซึ่งได้แก่ชุมชนวัดไผ่เงิน ชุมชนชอยร่วมรักษา ชุมชนวัดสร้อยทอง ชุมชนรถไฟ กม.11 ชุมชนชอยสงวนทรัพย์ ชุมชนแขวงหนองจอกหมู่ 1 และหมู่ 2 ชุมชนแขวงโคกแฝดหมู่ 2 ชุมชนแขวงลำผักชีหมู่ 8 ชุมชนแขวงคูฝิ่งเหนือหมู่ 2 ชุมชนแขวงคูฝิ่งเหนือหมู่ 3 โดยมีวิธีการเก็บข้อมูลและการสุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

วิธีการเก็บข้อมูล

เก็บข้อมูลโดยให้พนักงานสัมภาษณ์ ทำการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหญิงหรือภรรยา หัวหน้าครัวเรือนอายุระหว่าง 15-49 ปี ที่สมรสแล้ว และกำลังอยู่กินกับสามีหรือแยกกันอยู่ หม้าย หรือหย่าร้าง โดยมีแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

การสุ่มตัวอย่าง

ได้ใช้วิธี Simple Random Sampling ทำการสุ่มตัวอย่างในชุมชนวัดไผ่เงิน ชุมชนชอยร่วมรักษา ชุมชนวัดสร้อยทอง เพื่อให้ได้จำนวนตัวอย่างที่จะทำการศึกษานาน 200 ราย โดยวิธีการนี้ทำให้ได้ตัวอย่างจากชุมชนวัดไผ่เงิน 91 ราย ชุมชนชอยร่วมรักษา 68 ราย ชุมชนวัดสร้อยทอง 41 ราย สำหรับในชุมชนรถไฟ กม. 11 ก็ได้ใช้วิธี Simple Random Sampling ทำการสุ่มตัวอย่างเพื่อให้ได้ตัวอย่างจำนวน 200 ราย แต่เมื่อทำการสัมภาษณ์ปรากฏว่า ได้ตัวอย่างเพียง 189 รายเท่านั้น

สำหรับชุมชนชอยสงวนทรัพย์ ชุมชนแขวงหนองจอกหมู่ 1, 2 นั้น หลังจากใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบ Proportional to size ระหว่างจำนวนครัวเรือนในชุมชนทั้ง 2 นี้แล้ว จึงใช้วิธี Simple Random Sampling เพื่อให้ได้ตัวอย่างประมาณ 200 ราย กลุ่มตัวอย่างนี้ ประกอบด้วยประชากรตัวอย่างจาก ชุมชนชอยสงวนทรัพย์จำนวน 121 ราย ชุมชนแขวงหนองจอก หมู่ 1 จำนวน 45 ราย ชุมชนแขวงหนองจอกหมู่ 2 จำนวน 34 ราย

และในชุมชนเขตชานเมือง ได้ใช้วิธี Simple Random Sampling เลือกชุมชนได้ 4 หมู่ จาก 18 หมู่ ซึ่งได้แก่ ชุมชนแขวงโคกแฝดหมู่ 2 ชุมชนแขวงลำผักชีหมู่ 8 ชุมชนแขวงคูฝิ่งเหนือหมู่ 2 และหมู่ 3 หลังจากนั้น ได้ใช้วิธีเลือกตัวอย่างแบบ Proportional to size ใน 4 ชุมชนที่ได้เลือกมาเพื่อหาจำนวนตัวอย่างที่จะถูกเลือกในแต่ละชุมชน จากนั้นแล้วได้ใช้วิธี Simple Random Sampling เพื่อเลือกตัวอย่างในชุมชนจำนวน 200 ราย ซึ่งในจำนวนนี้เป็นตัวอย่างที่ได้จากชุมชนแขวงโคกแฝดหมู่ 2 จำนวน 65 ราย ชุมชนแขวงลำผักชีหมู่ 8 จำนวน 58 ราย และชุมชนแขวงคูฝิ่งเหนือหมู่ 2 จำนวน 45 ราย และชุมชนแขวงคูฝิ่งเหนือหมู่ 3 จำนวน 32 ราย

ดังนั้น จำนวนครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่างศึกษาในโครงการวิจัยผลกระทบของโครงการ สาธารณสุขมูลฐานต่อชุมชนใน เขตกรุงเทพมหานคร จึงมีจำนวนทั้งสิ้น 789 ครัวเรือน

ประชากรตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้

สำหรับในการศึกษาคั้งนี้ เป็นการศึกษาศฤติกรรมอนามัยแม่ในชุมชนแออัดใน เขต กรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาศฤติกรรมอนามัยแม่ เฉพาะในเรื่องจำนวนคั้งของการไปรับบริการฝากครรภ์ เมื่อตั้งครรภ์บุตรคนสุดท้ายของสตรีวัยเจริญพันธุ์ ที่ทำการสมรสแล้ว และกำลังอยู่กินกับสามี หรือแยกกันอยู่ หม้าย หรือหย่าร้าง ดังนั้น ในการเลือกตัวอย่างเพื่อทำการศึกษาคั้งนี้ จึงได้เลือกเฉพาะสตรีที่เคยมีบุตรแล้วเท่านั้น จึงทำให้มีสตรีที่ตกเป็นตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้จำนวน 731 ราย และมีจำนวนตัวอย่างที่ทำการศึกษาคั้งนี้ในแต่ละชุมชนคั้งนี้คือ

ชุมชนวัดไผ่เงิน	90	ราย
ชุมชนซอยร่วมรักษา	64	ราย
ชุมชนวัดสร้อยทอง	39	ราย
ชุมชนรถไฟ กม.11	170	ราย
ชุมชนซอยสงวนทรัพย์	112	ราย
ชุมชนแขวงหนองจอกหมู่ 1	41	ราย
ชุมชนแขวงหนองจอกหมู่ 2	31	ราย
ชุมชนแขวงหนองโคกแฝดหมู่ 2	59	ราย
ชุมชนแขวงลำผักชีหมู่ 8	55	ราย
ชุมชนแขวงคูฝิ่งเหนือหมู่ 2	41	ราย
ชุมชนแขวงคูฝิ่งเหนือหมู่ 3	29	ราย

ในการศึกษาคั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ เขตที่อยู่อาศัยของสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่ตกเป็นตัวอย่างมาเป็นตัวแปรควบคุม โดยใช้เขตการปกครองของกรุงเทพมหานคร เป็นเกณฑ์ในการแบ่งชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ได้ดำเนินการสำรวจมูลฐานไว้แล้ว สามารถจำแนกได้เป็น 2 ชุมชน คือ ชุมชนแออัดในเขตเมือง และชุมชนเขตชานเมือง

1. ชุมชนแออัดในเขตเมือง ได้แก่ ชุมชนวัดไผ่เงิน ชุมชนชอยร่วมรักษา ชุมชนวัดสร้อยทอง ชุมชนชอยสงวนทรัพย์ และชุมชนรถไฟ กม.11 รวมจำนวนตัวอย่างสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่ทำการศึกษานในชุมชนแออัดในเขตเมือง จำนวน 475 ราย

2. ชุมชนเขตชานเมือง ได้แก่ ชุมชนแขวงหนองจอกหมู่ 1 และหมู่ 2 ชุมชนแขวงโคกแฝดหมู่ที่ 2 ชุมชนแขวงลำผักชีหมู่ 8 และชุมชนแขวงคูฝิ่งเหนือหมู่ 2 และหมู่ 3 รวมจำนวนตัวอย่างสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่ทำการศึกษานในชุมชนเขตชานเมือง จำนวน 256 ราย

อนึ่ง ในการศึกษานครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเอาชุมชนรถไฟ กม.11 มารวมไว้ในชุมชนแออัดในเขตเมือง ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่า ชุมชนรถไฟ กม.11 นั้น ถึงแม้ว่าจะ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตบางเขน ซึ่งจัด เป็นชุมชนเขตชั้นนอก ตามเขตการปกครองของกรุงเทพมหานคร แต่ในสภาพความเป็นจริงแล้ว ชุมชนรถไฟ กม.11 มีสภาพความเป็นอยู่คล้ายคลึงกับชุมชนแออัดในเขตเมือง

ลักษณะแบบสอบถาม

แบบสอบถาม ของโครงการวิจัยผลกระทบของโครงการสาธารณสุขมูลฐานต่อชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร แบ่งออกเป็น 6 ส่วนคือ

- ส่วนที่ 1 แบบบันทึก เกี่ยวกับสมาชิกในครัวเรือน
- ส่วนที่ 2 ลักษณะทาง เศรษฐกิจและสังคม
- ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชน
- ส่วนที่ 4 การรับรู้ข่าวสาร
- ส่วนที่ 5 การบริการด้านสาธารณสุข
- ส่วนที่ 6 พฤติกรรมด้านสาธารณสุขมูลฐาน

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมอนามัยแม่ ในชุมชนแออัดใน เขตกรุงเทพมหานคร
 ในครั้งนี้ ได้นำเอาคำถาม เกี่ยวกับข้อมูลประจำตัวของผู้ถูกสัมภาษณ์ที่ตก เป็นตัวอย่างในการศึกษา
 โดยเลือกเอาคำถามมาจากส่วนที่ 1 ส่วนที่ 2 ส่วนที่ 5 และส่วนที่ 6 ซึ่งในแต่ละส่วนที่นำมา
 ศึกษา มีรายละเอียดของข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ เพื่อหาความสัมพันธ์ของปัจจัยทางด้าน เศรษฐกิจ
 สังคม และประชากร ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมอนามัยแม่ ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบบันทึกเกี่ยวกับสมาชิกในครัวเรือน คำถามที่นำมาศึกษา คือ

- อายุ
- การศึกษา
- เขตที่อยู่อาศัย

ส่วนที่ 2 ลักษณะทาง เศรษฐกิจและสังคม คำถามที่นำมาศึกษา คือ

- อาชีพหลัก
- รายได้ของสตรีที่ถูกสัมภาษณ์
- รายได้ของสามีสตรีที่ถูกสัมภาษณ์

ส่วนที่ 5 การบริการทางด้านสาธารณสุข คำถามที่นำมาศึกษา คือ

- ทัศนคติที่มีต่อการบริการศูนย์สาธารณสุขกรุงเทพมหานคร

ส่วนที่ 6 พฤติกรรมทางด้านสาธารณสุข ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ได้นำเอาคำถามจากส่วน
 ของการอนามัยแม่และเด็ก และการวางแผนครอบครัวและคำถามที่นำมาศึกษา คือ

- จำนวนบุตรที่มีชีวิตในปัจจุบัน
- จำนวนครั้งของการไปรับบริการฝากครรภ์ เมื่อสตรีตั้งครรภ์บุตร
คนสุดท้าย
- แหล่งที่ได้รับความรู้ และคำแนะนำ เกี่ยวกับการอนามัยแม่และเด็ก

ข้อจำกัดของข้อมูล

ข้อจำกัดของการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมอนามัยแม่ในชุมชนแออัดใน เขต กรุงเทพมหานคร ที่อาศัยข้อมูลจากโครงการวิจัยผลกระทบของโครงการสาธารณสุขมูลฐานต่อ ชุมชนใน เขตกรุงเทพมหานคร ที่ได้ เก็บข้อมูลในเดือนพฤศจิกายน 2529 นั้น มีดังนี้

1. เนื่องจากข้อมูลที่นำมาทำการศึกษาค้างนี้ เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการประเมิน ผลโครงการสาธารณสุขมูลฐานต่อชุมชนใน เขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาที่ แตกต่างไปจากวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้างนี้ จึงทำให้ขาดความครบถ้วนของปัจจัยบางประการ สำหรับการศึกษพฤติกรรมอนามัยแม่ อาทิ เช่น อายุครรภ์ เมื่อ เริ่มฝากครรภ์ครั้งแรก สาเหตุของ การไม่ไปฝากครรภ์และไปฝากครรภ์ อากาการ เมื่อไปรับบริการฝากครรภ์ครั้งแรก ความรู้ทัศนคติ เกี่ยวกับการฝากครรภ์ เป็นต้น

2. เมื่อนำชุมชนแออัดใน เขตกรุงเทพมหานคร ที่ตกเป็นตัวอย่างในการศึกษาค้างนี้มา จำแนกตาม เขตที่อยู่อาศัย คือชุมชนแออัดในเขตเมือง และชุมชนเขตชานเมือง ทำให้จำนวนสตรี ที่ตก เป็นตัวอย่างในชุมชน เขตชานเมืองมีจำนวนน้อย ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความ เบี่ยงเบนทาง ข้อมูลได้

ตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์

ตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์มีดังนี้

1. ตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมอนามัยแม่ในเรื่องจำนวนครั้งการไปรับบริการฝาก ครรภ์ เมื่อสตรีตั้งครรภ์บุตรคนสุดท้าย

2. ตัวแปรอิสระ คือ อาชีพของสตรี รายได้ของครอบครัว การศึกษาของสตรี แหล่งที่ได้รับความรู้และคำแนะนำ ทัศนคติที่มีต่อบริการศูนย์สาธารณสุขกรุงเทพมหานคร อายุของ สตรี และจำนวนบุตรที่มีชีวิตในปัจจุบัน

3. ตัวแปรควบคุม คือ เขตที่อยู่อาศัยปัจจุบันของสตรีที่ถูกลักพาตัว ซึ่งจำแนกออกเป็น 2 เขต คือ ชุมชนแออัดในเขตเมืองและชุมชนเขตชานเมือง การที่ผู้วิจัยนำเอาเขตที่อยู่อาศัยมาเป็นตัวแปรควบคุม ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า วัฒนธรรมของชุมชน (Local Cultures) อาจมีผลต่อการยอมรับการอนามัยและการสาธารณสุขในแบบสมัยใหม่ ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมทางด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะพฤติกรรมทางด้านอนามัยแม่ใน เรื่องจำนวนครั้งของการไปรับบริการฝากครรภ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้ใช้วิธีการทางสถิติที่เกี่ยวข้องและจำเป็นในการประเมินผล ทั้งนี้ เพื่อให้มีความเชื่อถือได้ของผลการวิเคราะห์ เช่น ร้อยละ , ไข-สแควร์ นอกจากนี้ในการประมวลผลข้อมูลได้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS* (Statistical Package for the Social Sciences) เป็นเครื่องมือช่วย

1. การเปรียบเทียบ ใช้ร้อยละ

2. การทดสอบนัยสำคัญทางสถิติ ใช้ Chi-square test (X^2) เพื่อทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยนำค่าที่คำนวณได้ เปรียบเทียบกับค่าในตาราง ในกรณีที่ค่าที่คำนวณการได้มีค่ามากกว่าค่าในตาราง ก็แสดงว่าตัวแปรอิสระมีอิทธิพลต่อตัวแปรตาม หรือตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้นัยสำคัญทางสถิติ ๗ ระดับ .05 คือ ถ้าค่าที่คำนวณได้มีค่ามากกว่าในตาราง ๗ ระดับ .05 หมายความว่า โอกาสที่ถูกต้องจากการที่กล่าวว่า ตัวแปรอิสระมีอิทธิพลต่อตัวแปรตามนั้น มี 95 ครั้ง ใน 100 ครั้ง ในทางตรงกันข้าม ถ้าค่าที่คำนวณได้น้อยกว่าค่าในตารางแสดงว่าตัวแปรอิสระไม่มีผล หรือไม่มีอิทธิพลต่อตัวแปรตาม และโอกาสที่จะถูกต้องจากการที่กล่าวว่า ตัวแปรอิสระมีอิทธิพลหรือผลต่อตัวแปรตามมีเพียง 5 ครั้ง ใน 100 ครั้ง ลักษณะการทดสอบจะเป็นทางเดียว (One tail test)